

חומר העשרה

הזאב הטוב

מחזה ובימוי ישראל פיטרמן

יוצרת שותפה טליה לנדא / **דרמטורגיה** ביאטריס הל / **עיצוב תנועה** טליה לנדא ויניב אברהם / **מוסיקה** עידן יצחייק / **תפאורה** שי אהרון / **תלבושות** נופר דרזנר / **תאורה** מאיר אלון / **וידאו ארט** סיון פלסר וניתאי שלם / **שחקנים** גל ניסים, יפתח קמינר, מיכאל פלד

הצגה חדשה בהשראת סיפור הישרדותו של מישקה זילברשטיין, הנער היהודי שנאלץ לעזוב את משפחתו ולברוח אל יערות פולין במהלך מלחמת העולם השנייה.

במרכז העלילה החברות יוצאת הדופן שנרקמת בין מישקה לזאב שהציל את חייו. מישקה מצליח להתקרב אל הזאב, לומד את אורחות חייו וכלים להישרדות. הרעב, הקור והחיילים הנאצים איימו מדי יום על חייו של הנער. אך מישקה לא ויתר והמשיך להיאבק ולהאמין שיום אחד יתאחד עם משפחתו. עם הזמן, העולם שהכיר קודם התרחק ונשכח מזיכרונו ומישקה מצא את ביתו בין חיות היער כאחד משלהם. בודד בעולם, כשהאמון בבני אדם נעלם, מישקה חולם שיום אחד עשן התותחים ייעלם והחברה האנושית תחזור לערכיה היפים.

ההצגה משלבת אלמנטים מכל תחומי האומנות: קטעים מוקלטים מעדותו של מישקה זילברשטיין ז"ל, וידאו ארט, תנועה אקרובטית ופיוטית, מוסיקה סוחפת, תפאורה רוויית פעלולים והפתעות, חידושי תאורה ועוד.

הזאב הטוב סיפורו האוטוביוגרפי המופלא של מישקה, הוא סיפור המטשטש את הגבול בין ההיסטורי למיתי.

חומר העשרה

ברוכים הבאים לתיאטרון הנפש.

מטרת **חומר הכנה** היא להעשיר את חווית הצפייה בהצגת תיאטרון ולהרחיב את עולמם של התלמידים. חומר רקע, צפייה מודרכת ודיון לאחר הצפייה, יכולים להעשיר את עולמו של הצופה, לא רק בדבר תוכן ההצגה ומסריה אלא גם בעניין סגנונה האומנותי ויופייה.

מי היה מישקה זילברשטיין?

רוב עברו של מישקה זילברשטיין ז"ל היה נעלם עבורו. הוא נולד בביאליסטוק, אך אינו זכר את שנת לידתו המדויקת. גם את שמו האמיתי שכח. הוא ניצול שואה אבל הוא לא עבר דרך מחנות ריכוז או השמדה. הוא ברח לבד מהגטו ונדד ביערות ובכפרים בבדידות קשה. הוא היה ילד ללא שם או זהות ששרד בחברת להקת זאבים.

בסוף המלחמה תלאתיו לא הסתיימו. הוא נדד לבד ממקום למקום וגילה שמשפחתו נספתה בשואה. רק ב- 1948 הגיע לארץ. הוא התגייס לצבא בחייל הים, קיבל אותות הצטיינות והתחיל בחייו החדשים. בשנת 1955 התחתן עם עדינה, אשתו האהובה וחברתו הטובה, הקים משפחה ובהמשך נולדו ילדיו ונכדיו.

בשנת 1969, לאחר תאונת עבודה קשה, התחיל התמודדות חדשה כנכה. גם הפעם מישקה לא נתן לנסיבות לשבור את רוחו. הוא החליט לחיות ולא לוותר. הוא השתקם והיה למתנדב מצטיין בארגון נכי תאונות עבודה בישראל.

בשנים האחרונות של חייו בערך בשנת 2000, 54 שנה לאחר סיום המלחמה, מישקה זילברשטיין החל לשחזר את עברו ולהתחבר אל זיכרונותיו העצובים.

חומר העשרה

בסיום מסע מפרך, בשנת 2007 יצא לאור סיפרו האוטוביוגרפי - חיים ללא זיכרון. ההצגה - **הזאב הטוב** - בהשראת סיפור הישרדותו, מאת ישראל פיטרמן ובהפקת תיאטרון הנפש, נכתבה לזכרו.

"למה במשך השנים, לא רציתי לדבר ולא רציתי לזכור? רציתי רק לשכוח. לשכוח איך ניסיתי לעבור לבד ולשרוד את חיי, שהיו מפוזרים בשדות וביערות, בין קבוצות גדולות של זאבים וחיות שונות בין פולין לרוסיה הלבנה. הדחקתי הכל. התביישתי לספר על החיים שלי. התביישתי לספר לילדים שלי, לאשתי. הם לא ידעו כלום על מה שעברתי בחיים שלי. הגיע הזמן לספר ולכתוב על כל מה שעברתי וחבל שזה קרה רק לאחר 54 שנים"

מתוך הספר - חיים ללא זיכרון - מאת מישקה זילברשטיין.

סוגיות להתייחסות לפני הצפייה בהצגה

השואה, רצח העם הגדול בהיסטוריה האנושית, –התחילה בעליית הנאצים לשלטון בגרמניה בתחילת שנת 1933 והסתיימה במאי 1945. מספר הנרצחים היהודים בשואה, נאמד בכשישה מיליון איש אישה וטף.

במהלך כל שנות המלחמה היו מי שניסו לשרוד. חלקם אף הצליחו. היו מי שברחו לארצות שמחוץ לגבולות המלחמה, היו מי שמצאו מחבוא אצל האוכלוסייה המקומית. לעיתים ההצלה נעשתה תמורת תשלום ולעיתים בזכותם וגדולתם של חסידי אומות עולם. היו בין היהודים גם לוחמים פרטיזנים, והיו מי ששרדו **ביערות**. זהו סיפורו של מישקה זילברשטיין, ז"ל. סיפורו הוא הבסיס להצגה שלנו **הזאב הטוב**.

זיכרון השואה, התייעוד, המחקר וחשיפת זוועות השואה והשלכותיה ההרסניות, כל אלה התחילו למעשה כבר בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, ובמשך השנים החומרים הרבים הלכו ורבו, הן במדינת ישראל והן ברחבי העולם. ניצולים, חוקרים, מוסדות ומדינות השקיעו מאמצים רבים לשם ההנצחה והזיכרון. היום הוראת השואה, בקרב ילדים ובני נוער, היא נושא עיקרי בתוכניות הלימודים ולתפיסתנו מפתח לעתיד נאור יותר.

חומר העשרה

זיכרון השואה מוצא את ביטוייו בכל תחומי האומנות, בספרות, בקולנוע, בתיאטרון: בין היוצרים יש יהודים, לא-יהודים, כאלה ששרדו כמו הסופרים אלי ויזל ופרימו לוי, וכאלה שנספו, כמו אנה פרנק.

זיכרון השואה ממשיך להדהד גם היום, כאן וברחבי העולם, בדור הראשון, השני והשלישי, עשרות שנים לאחר תום מלחמת העולם השנייה.

יחד עם זאת, עד היום, השאלה כיצד ניתן להציג **שואה** על במות ה**תיאטרון**, היא נושא לדיון ציבורי טעון. האם ניתן להציג את אירועי השואה באופן ראוי? האם חייבים להיות מהימנים למציאות? באיזה אופן? כיצד ניתן להימנע מלהציג את השואה באופן בנאלי?

שאלה מעניינת נוספת היא בדבר **טיבו וטבעו של האדם**. כיצד יתכן שבני אדם הנחשבים נורמטיביים הפכו לרוצחי המונים? ידוע שבתקופה שקדמה לשואה אירופה עברה תהליכים עמוקים ומהירים של מודרניזציה. הייתה אז הנחת יסוד שתהליכים אלה יובילו את האדם המודרני, המשכיל, למוסרי יותר. אך האם יכולתו האינטלקטואלית של האדם משפיעה על המוסריות שלו? זוועות השואה באירופה במאה ה-20 הציבו בפנינו מראה מכוערת, המאלצת התמודדות עם שאלות פילוסופיות ואתיות קשות.

ביהדות נאמר ששני יצרים נתן הקב"ה בלב האדם: **יצר טוב ויצר רע**, ועל האדם לבחור בטוב. מהו הטוב? אמות המידה של הטוב ושל המוסרי הן צדק, חסד, אמת, צניעות ושלום. לאחר הצפייה, אנו ממליצים להרחיב לנושאים כגון **בחירה, אמונה והשגחה פרטית**.

ההצגה "**הזאב הטוב**" מעודדת גם התייחסות **לקשר שבין אדם לחייה**. האם לחיות יש תודעה או רגשות? רבים מפקפקים בקיומה של תודעה בקרב החיות, לא כל שכן רגשות. לא רק משום שתכונות אלו נשפטות באמות מידה של מורכבות אנושית, אלא מפני שחיות אינן יכולות להעיד עליהן בשפת אנוש. יחד עם זאת בעלי חיים מפגינים מכלול שלם של תכונות כמו: פחד, שמחה, קנאה, חיבה, צער, דאגה, אמפטיה ונאמנות.

בעלי חיים תמיד סיפקו הגנה ושירות לבני אדם, בזמן ציד, בחקלאות או בביצוע משימות אחרות הנחוצות לחיי היום-יום. כלבים עוקבים אחר עדרים, חתולים

חומר העשרה

צדים מכרסמים שעלולים להפיץ מחלות ועוד. בעלי חיים שירתו את האדם גם בתקופת מלחמה, כמו סוסי פרשים ובימי שלום, לדוגמת יונת הדואר.

היום המחקר מלמד שבני אדם יכולים להרוויח גם רווחה בריאותית מחיות המחמד הנלוות שלהם. אלה יכולות להוריד לחץ דם, להפחית מתח, להעלות את רמות האוקסיטוצין בדם ובמקרים מסוימים גם להפחית כאבים ישירים. הקשר בין אדם לחיה יכול גם לשפר את בריאותנו הנפשית ממכאובים כגון דיכאון, חרדה ותחושות בדידות.

סוגייה זו מתקשרת לנושא רחב נוסף - **זכויות בעלי חיים**. זהו עקרון פילוסופי ומוסרי לפיו יש לראות בעלי חיים כבעלי זכויות העומדות בפני עצמן, ולא כרכוש בבעלות האדם. עד היום ישנן תעשיות אשר מתייחסות לבעלי חיים רק באופן תועלתני, לדוגמה, תעשיית האופנה, יצרני עור, פרווה, צמר, תעשיית הקוסמטיקה, אשר מבצעת ניסויים בבעלי חיים, ואף כאלה שעושות שימוש בבעלי חיים לצורכי בידור. חשוב לזכור שבמקביל קיימים היום ארגונים רבים הדוגלים ב**זכויות בעלי החיים** ועושים מאמצים רבים להגדלת המודעות למאבק שלהם. **ביהדות קיים איסור צער בעלי חיים**. מצווה המופיעה בתורה שהפכה לערך אוניברסלי.

שאלות לשיח ודיון לאחר הצפייה בהצגה

ההצגה "הזאב הטוב" נכתבה בהשראת סיפור חייו של מישקה זילברשטיין ז"ל.

1- מה לדעתך אפשר למישרת את הישרדותו ביער בזמן המלחמה?

בעולם הפסיכולוגיה מדברים על מושג בשם **החבר הדמיוני**, "חבר" המאפשר להפיג לחצים, להירגע במצבי לחץ ולחשוף מה שעל ליבנו. זוהי דמות מנחמת שתמיד תהיה לצידנו ולעולם לא תבגוד. בהצגה שלנו החבר הדמיוני הוא העוגן שמישקה היה זקוק לו.

חומר העשרה

2- האם הישרדותנו של מישקה היא יד ההשגחה או ביד המקרה? מה ידוע לך על רעיון "ההשגחה פרטית"?

ההשגחה הפרטית, אחת הרעיונות המרכזיים ביהדות, קובע כי העולם מכוון על יד מנהל עליון, המשגיח על הבריאה אותה ברא, בצדק וביושר, על כל פרט ופרט, כשלכל פרט ופרט יש משמעות הנוגע לתכלית הבריאה.

3- מישקה מתפלל ושואל, מאין יבוא עזרי? היש לדעתך מי ששומר עלינו?

בכל התרבויות ובכל הזמנים, בני האדם זקוקים למידת מה של אמונות על מנת לתפקד במציאות המורכבת. **האמונה** היא תחושת שכנוע שאינה מבוססת על שום ההוכחה אך מחזקת את הבנתנו לגבי המציאות האובייקטיבית. פילוסופיים מבחינים בין "אמונה ב-" ל"אמונה ש-".

4- מהו לדעתך תפקידה, חשיבותה של **האמונה**?

5- בהצגה מישקה מאבד את **אמונתו בבני אדם**, האם לדעתך יצר האדם טוב או רע?

6- בהצגה מתוארים מספר בני אדם, מישקה, אביו, אימו, החיילים הנאצים, האיכר הפולני, הפרטיזן היהודי ועוד. מה היו **בחירותיהם**? האם לדעתך הייתה להם בחירה לשנות משהו בחייהם? האם תמיד יש לנו **בחירה**?

7- כשאתה **עד** לאי צדק, האם אתה ניצב בצד המתבונן מבחוץ, או בצד המתריע בפני העוולה או אתה זה שמנסה ופועל לתיקון ולשינוי המצב?

בהצגה מישקה מספר על **מאבק בין שני כוחות - הטוב והרע**: "אבא שלי פעם סיפר לי שבלב של כל בן אדם יש קרב בין שני זאבים: הזאב הטוב והזאב הרע. הזאב הטוב ניזון משמחה, תקווה ורחמים. הזאב הרע ניזון מכעס, שנאה וקנאה... אם נאכיל את הלב שלנו בשנאה ובכעס אז הזאב הרע ימשיך לגדול ולגדול בתוכנו. עד שהוא ישתלט את הזאב הטוב."

8- מה טיבם של **תכונות אופי** כאופטימיות, שמחה, תעוזה?

9- האם לדעתך אלו תכונות שניתן לאמץ, לטפח, להפנים? כיצד?

חומר העשרה

10- בהצגה מספר תמונות המתארות את חייו של מישקה לפני המלחמה. מהם לדעתך ההבדלים המרכזיים בין **עולמו דאז ועולמו בהווה?**

11- בניסיוןך האישי, מאין אתה שואב **כוחות הנפש** במצבי משבר?

12- מישקה נאבק בין רצונו לחיות ולהתאחד עם משפחתו ובין הייאוש. בסופו של דבר, מה לדעתך גרם למישקה **לבחור בחיים?**

מאז ימי בראשית, **יחס האדם לבעלי חיים** נע ומשתנה בין אהבה ופליאה לבין פחד, דחייה ומאבק. לעיתים בדמיונו וגם באומנות האדם חי בהרמוניה בעולם הטבע. במחוזות אלה, חיות מדברות בלשון האדם, האדם מבין את לשונן ומתקיים קסם, אחדות ושלמות. סיפורו של מישקה אינו מתרחש בדמיונו אלא ביערות אירופה ובכל זאת, הישרדותו, כך לפי דבריו, התאפשרה בזכות הזאב.

13- האם לדעתך גם לבעלי חיים יש בחירה בין רע לטוב?

לסיום נציין **שהצגת תיאטרון** זוהי יצירה שלמה שביכולתה לברוא עולם אחר, עולם חדש, עולם המרעיף עלינו קסם והנאה.

14- האם אהבת את ההצגה?

15- האם למדת משהו חדש?

חומר העשרה

שאלות המתייחסות לשפת התיאטרון הייחודית

לאומנות התיאטרון **שפה משלה**, בעלת מרכיבים וסימנים ייחודיים לה. באומנות התיאטרון התוכן נקרא מסר או אמירה ואילו צורת ההצגה, היא הסגנון האומנותי. הסגנון כולל את **המשחק, התפאורה, התלבושות, התאורה, המוסיקה, הווידיאו, התנועה** ודרכם מועברים את המסרים ואת הרגשות.

המחזה - תיאטרון יכול לשעשע ולבדר ויחד עם זאת גם לשנות את ראיית עולמו של הצופה ואף להעניק לו רצון להתבונן בעצמו ובאחרים בראייה מחודשת.

1- מהי העלילה של המחזה?

2- מהי לדעתך האמירה של המחזאי?

3- האם המחזאי מצא דרך ייחודית להביע את המסרים?

הבימוי - הבימאי כאחד היוצרים של ההצגה נולד במאה ה-19, אך היום מייחסים חשיבות עליונה למעמדו. הבימאי הוא הנותן את הפרשנות האחרונה למחזה והוא המחבר ומשלב בין כל היוצרים המעורבים ביצירת ההצגה. במקרה של "**הזאב הטוב**" המחזאי והבימאי הם אותו יוצר, שראל פיטרמן.

1- מה לדעתך היו החלטותיו לגבי סגנון ההצגה? כיצד בחר להציג

דרמה אוטוביוגרפית של ניצול שואה?

2- האם לדעתך סגנון ההצגה מתאים והולם את הנושא של המחזה?

השחקן – תיאטרון אינו יכול להתקיים ללא שחקן. כך היה בראשית התיאטרון ביוון העתיקה ובתקופת הפולחן הדתי וכך גם היום. להערכת עבודת השחקן ישנם מספר אמות מידה מקובלים כגון אמינותו, מקוריותו, עקביותו, הומור, רגישות. בהצגה **הזאב הטוב** שלושה שחקנים מציגים דמויות שונות בתכלית.

1- מה דעתך על משחק השחקנים?

2- האם השחקנים מעוררים הזדהות עם הדמויות שהוא מציגים?

תפאורה - התפאורה היא מרכיב עיקרי בחוויה החזותית. תפקידה הוא לסמן את מקום זמן ההתרחשות של ההצגה. עיצוב התפאורה יכול להיות

חומר העשרה

מינימליסטי, כאשר רמז אחד מסמל את השלם (עץ יחיד כסמל היער), **ריאליסטי**, כאשר התפאורה משחזרת תקופה ומקום באופן מדויק או **מטאפורי** כשהעיצוב מהווה ביטוי למצבם הרגשי של הדמויות. בהצגה **הזאב הטוב** פתרונות עיצוב מפתיעים ומרתקים.

1- מהם הפתרונות הייחודיים של המעצב? (מים, שלג, גשם...)

התלבושות, השיער והמסכה כולם הסימנים החיצוניים של השחקן והמאפיינים את דמותו. בנוסף קיימים גם אביזרי במה (מקל, נקניק) ואביזרי יד (מסמך, טבעת...). לעיתים יוצר יחיד הוא המעצב את כל המרכיבים, אך בהצגה **הזאב הטוב** השתתפו מספר רב של מעצבים, יצרנים, פסלים, ציירים ועוד.

1- מהם המרכיבים שאפיינו והבדילו בין דמויות האב, האיכר והפרטיזן?

תאורה - תפקיד התאורה הוא יצירת אוירה ומיקוד הסתכלות הצופה. על המעצב לבחור מהי מאירה ומדגישה, מהי מסתירה או מעלימה. עיצוב התאורה עושה שימוש בריבוי טכניקות מן המסורתיות ועד לפעלולים טכנולוגיים עכשוויים (שקופיות, מקרנים, וידיאו ארט, נרות, פנסים, מראות)

1- איך היא יוצרת אשליה (יום, לילה, פנים, חוץ, חלום, זיכרון, עבר, הווה)

2. האם היא משמשת לציון מעברים בזמן, המקום והנושא?

מוסיקה – לרוב המוסיקה בתיאטרון נכתבה להצגה המיועדת וכל קיומה תלויה בה. תכליתה לעורר רגשות וליצור אוירה. המוסיקאי הוא גם האחראי לעצב את פעלולי הקול (רשרושים, רוחות, רעמים, קולות ירי)

1- האם הצליחה ליצור אוירה (אינטימיות, דרמטיות...)?

2- האם נגעה ברגשותיכם והשפיעה על תגובתיכם?

תנועה - התנועה הבימתית יוצרת מטאפורות (רדיפה, הזיה, בריחה, תעוזה, התקפה) ולעיתים משלבת ריקוד ומחול. במופעי פנטומימה, שפת הגוף, דהיינו הסימנים שהשחקן מעביר באמצעות תנועות איברי הגוף ובהבעות הפנים, היא הבסיס של כל ההצגה. בהצגה **הזאב הטוב** ישנו דגש מיוחד על עיצוב התנועה של דמות הזאב אשר מצליח להעביר את כל המידע והרגשות כמעט ללא מילים.

1- מהם לדעתך הכישורים הייחודיים של השחקן המגלם את הזאב?